

ભાગી.

નાટકનાં ગાયનો.

જાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

બાપુલાલ બી. નાયક

સુબધ ગુજરાતી નાટક મંડળીના માલિક.

માસ્તર થીએટર-અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૩ જી પ્રત ૨૦૦૦.

(સર્વ હક પ્રસિદ્ધ કરનારને સ્વામીન છે.)

૧ જેમ એકેકે પ્રેમ પીમટા અમદાવાદમાં વાણીજી
બાપુલાલ શાકે પ્રસિદ્ધ કરતા માટે જાણું.

સંવત ૧૯૮૧

સને ૧૯૨૫

મૂલ્ય ૦-૪-૦

॥ ॐ श्रीः ॥

पूर्ववृत्तान्त.

એક અણ્ણતસિંહ નામના રાજપુતને, રાજનગરના મહારાજા જગતસિંહ ઉપર હુઆ થવાથી તેમનું રાજ્ય મેળવવાનું કશું થઈ; પણ મહારાજાનું બળ વિશેષ હોવાથી રૈયતને પોતાના પક્ષમાં લેવા અણ્ણતસિંહે પોતાના વિદ્યાશુરની સાથે મળી પ્રપંચ યોજવા માંડ્યો.

નવા નવા ધર્મના પંથોમાં ઠેકમી અને લોખા લેકિને આડરીયા પ્રવાહની પેઠે ભળી જતા જોઈને એના પ્રપંચ પ્રવીણ શુરને ધર્મના ધતિંગને ખડાને પોતાનો પક્ષ જમાવવાની સુક્તિ જડી, અને અણ્ણતસિંહને તે પસંદ પડી. આ સુક્તિમાં તેઓ ફાંચા પોતાના મિત્રોએ ખંડિયા રાજાઓએ અને સામાન્ય પ્રજાએ પણ એ ધર્મ સ્વીકાર્યો, ખીમે ખીમે એ મંડળ વધતું ગયું, પણ દેવયોગે અણ્ણતસિંહને ભયંકર શેષ થવાથી તેમાંથી તે નહોતો બચે એમ એના શુરને જણ્યું.

અણ્ણતસિંહને આ વખતે સંતાનમાં માત્ર એક ચંદ્ર ૧ નામની ચાંચવર્ષની પુત્રીજ હતી, પણ તે તીવ્ર બુદ્ધિશાળી રૂપવતી, અને શૂરવીર જણાતી હતી, એ પુત્રી પુખ્તવયની થતાં રાજ્યપદ મેળવે અને એની તથા વિદ્યાશુરની આજ્ઞામાં પોતાનું મંડળ રહે અને ચલાવેલો ધર્મ વૃદ્ધ પામે એ હેતુથી અણ્ણતસિંહે પોતાના મહેલ નીચે એક છપું લોચર ફેરાવ્યું, તેમાં કાળી મૂર્તિ કાતરાવીને ગોઠવી કારીગરોને કાપી નાખી લોંચરામાંજ ફાટી ફીખા. આ સર્વ પ્રપંચોમાં વિદ્યાશુર સામીલ હતો.

એક દિવસે ભક્તમંડળની પોતાને વિષે આસ્થા થીદા અને અણ્ણતસિંહે જણાવ્યું કે મહારાજા શરીર થોડા વજનવાળા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૫૮-૬૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ઇતિહાસ-ગાથાઓ

વિષય ૬-૨-૬

મહા દેવો તે પછી દેવતાઓ આ મહેલ નીચે એક વિશાળ
 લોંચરૂં બનાવશે તેમાં મહાઈ મંદિર તૈયાર કરશે તે મંદિ-
 રમાં હું કાળા દેવરૂપે પ્રગટ થઈશ. મહારા હાથમાં તલવાર
 રહેશે તે મહારા ભક્તોનું રક્ષણ કરશે, અને શત્રુઓનો નાશ
 કરશે. મહારી આંગળીએ વીંટી હશે તે મહારા મંડળનો
 વિજય કરશે, અને મહારા શરીર ઉપર જલો હશે તેના
 પ્રતાપથી મહારા વારસ અને મહાઈ મંડળ અછૂત થશે.
 વખતે પરધર્મીઓનું બળ વધી જશે તો હું મહારા પ્રતિ-
 નિધિ ઉત્પન્ન કરીશ તેને અચલ તલવાર અછૂત જલો, અને
 વિજયી વીંટી સોંપી પરધર્મીઓનો પરાભવ કરવાનો હુકમ
 કરીશ, તે પ્રતિનિધિ ઉપર મહારા જેટલો પૂજ્યભાવ રાખી
 તેને આધીન રહેવું. મહારી પુત્રી ચંદ્રભાગા ઉપર મહારા
 તરફ જેવી છે તેવી ભક્તિ રાખવી. એને આપણા નિયમો
 અને ધર્મના રહસ્યનાં બીજ સમજાવવાં, એ જો મહારા
 ચોજેલા નિયમો પાળે અને ધર્મની વૃદ્ધિ કરે તો એને એક-
 વીશ વર્ષની ઉંમરે તમારી અધિષ્ઠાત્રી બનાવવી. લોંચરામાં
 મહારી મૂર્તિ પાસે કેટલાંએક પુસ્તકો પડ્યાં હશે તેમાં
 લખ્યા પ્રમાણે વર્તવું; અને તેમાં જે જે ભવિષ્ય લખ્યું
 છે તે સાચું માનવું. એમાં શંકા કરનારનો નાશ થશે. આ
 પ્રમાણે કેટલુંએક અગત્યનું વિવેચન કર્યા પછી અછૂતસિંહ
 અશક્ત થઈ ગયો, અને એનો આત્મા દેહ છોડી ચાલ્યો
 ગયો. એની ઉત્તર ક્રિયા પછી તપાસ કરતાં એના મહેલ નીચે
 લોંચરૂં, મંદિર, અને તેમાં પધરાવેલી કાળા દેવની મૂર્તિ
 વિગેરે બોધને એના મંડળને સચોટ અસર થઈ હાલમાં એની
 પુત્રી ચંદ્રભાગાને એના મંડળની અધિષ્ઠાત્રી બનાવવાનો
 સમારંભ થાય છે અને ત્યાંથી આ નાટકની શરૂઆત છે.

નાટકનાં પાત્રો.

પુરૂષ વર્ગ

મહારાજા જમતસિંહ....રાજ્યનગરના મહારાજા.

પ્રધાન.....રત્નસિંહનો પિતા.

રત્નસિંહ..... }
અમરસિંહ.... }પ્રધાનના પુત્રો.

હરદેવ.....છૂપી મંડળીમાં બળેલો અમરપુરીનો રાજા.

જશમત.....છૂપી મંડળીમાં બળેલો એક ઠાકોર.

ગુરુજી.....ચંદ્રભાગાના મરહુમ પિતાનો વિદ્યાગુરુ.

પ્રતાપ }
જગલો }

અડબંગા.....રત્નસિંહનો નોકર.

બહાદુર.....ચંદ્રભાગાનો વિશ્વાસુ નોકર.

સ્ત્રી વર્ગ.

ચંદ્રભાગા.....છૂપી મંડળીની સરદાર.

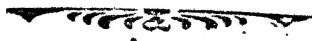
મધુરી.....રત્નસિંહની સ્ત્રી.

હીરા.....અમરની સ્ત્રી.

ગંગામ્તી.....પ્રધાનની ચાકરડી.

મંગળી.....પ્રધાનના માળીની છોકરી.

છડીદાર, કાટવાળ, મંડળીવાળા, લશ્કર, મજૂરો મહાજન નગરશેઠ
સખીઓ વિગેરે.

॥ ૩૦ શ્રીઃ ॥

નાટકનો હુંક સાર.

અંક ૧ લો.

—નાટક સંબંધી વાત ચીત—

૩૦ ૧ લો—કાળાદેવનો ધર્મ રવીકારનાર અને દુષ્ટા મંડળની અધિષ્ઠાત્રી શ્રીમતી ચંદ્રલાગાને ગુરૂજીની આજ્ઞાથી રાજા હરદેવ ધર્મોદ્ધારીની પદવીનું તાજ પહેરાવે છે. કાળાદેવના ધર્મનો અને મંડળનો તિરસ્કાર કરનાર રાજ્ય નગરના નગરશેઠના પુત્રનો કાળાદેવને લોગ અપાય છે, અને તેના શબને નગરશેઠની પેઢી ઉપર મૂકી આવવા ચંદ્રલાગા પોતાના વિશ્વાસુ નોકર બહાદુરને હુકમ કરે છે.

૩૦ ૨ જો—મહારાજ જગત્સિંહ પાંસે નગરશેઠના પુત્રનું ખૂન થવાથી તથા દુષ્ટા મંડળનો રૈયત ઉપર જૂલમ હોવાથી મહાજન ક્રિયાદ કરવા આવે છે પરદેશથી યુદ્ધકલા શીખી આવેલો પ્રધાનનો પુત્ર રત્નસિંહ દુષ્ટામંડળને શોધી કહાડવાનું બીડું ઝડપે છે, અને રૈયતને તે પાપી મંડળના જૂલમમાંથી મુક્ત કર્યા પછી પરજીવું એવી પ્રતિજ્ઞા લે છે.

૩૦ ૩ જો—રત્નસિંહ પહાડી જંગલમાં આવી પહોંચે છે, દૂર દેખાતા મંદિરમાં રાત રહેવાનો વિચાર કરે છે. ત મંદિર કાળાદેવના સૈન્યનું હોવાથી ત્યાં જવામાં જોખમ છે તેથી રત્નની સાથે જવાની કોઈ હિંમત કરતું નથી. તેથી રત્નસિંહ એકલો જ જવાનો નિશ્ચય કરે છે. પ્રતાપ સાથે જવાની હિંમત કરે છે, રત્નસિંહ બીકણ અડબંગને પરાણે સાથે ઘસડી જાય છે.

૩૦ ૪ થો—રત્નસિંહ મંદિરની તપાસ કરવા ધારે છે, પણ પ્રતાપની આજીજીથી એ વાત પડતી મૂકી સુધ્ધ જાય છે; પ્રતાપ પહેરો ભરે છે, લોંચરામાંથી ચંદ્રભાગા બહાદુર સાથે બહાર આવી રત્નસિંહને ઉપાડી લાવવા ઇશારો કરી લોંચરામાં ઉતરી જાય છે, બહાદુર રત્નને દવા સુંઘાડી બેભાન કરે છે, પ્રતાપ ધૂપી મંડળીનો હોવાથી બહાદુરને તેમ કરતાં અટકાવે છે, બહાદુર ગુસ્સે થાય છે. અને બેભાન રત્નસિંહને ઉપાડી અને લોંચરાને રસ્તેથી ચંદ્રભાગાના મહેલમાં લઈ જાય છે.

૩૦ ૫ થો—રત્નસિંહ ઉપર મોહિત થવાથી ચંદ્રભાગા દવા સુંઘાડી તેને જાગૃત કરે છે, રત્ન ચંદ્રભાગાને ખૂરખો દૂર કરવા વિનંતિ કરે છે, હઠીલી ચંદ્રભાગા તેમ કરવા ના કહે છે રત્નસિંહ નિરાશ થાય છે અને જણ એક જ ભાણામાં લોજન કરે છે, આ બધા બનાવોને રત્નસિંહ સ્વપ્ન જ સમજ્યો છે, પછી રત્નને

ખેશુદ્ધ કરી તેની જગ્યાએ મૂકી આવવા
બહાદુરને કહે છે.

૩૦ ૬ ક્રો—મધુરી—રત્નનો મેળાપ. ચંદ્રભાગાને ત્યાં ઉબાણીમાં
જવાની પ્રધાન રત્નસિંહને બળર આપે છે,
ચંદ્રભાગા દૂપામંડળની સરદાર હશે એવી
રત્નને શંકા થાય છે. પ્રધાન તેનું સમાધાન
કરી ચંદ્રભાગાને રાજ્યના હિતચિંતક તરીકે
માની વખાણે છે.

૩૦ ૭ મે—મહારાજ સાથે કપટથી મૈત્રી રાખનારી ચંદ્રભાગા
મહારાજને અને સમસ્ત રાજ્યમંડળને ઉબાણી
આપે છે, ચંદ્રભાગા દૂપામંડળની સરદાર છે
એ વાતથી મહારાજ અબાણ હોવાથી અને
ચંદ્રભાગાને રાજ્યની હિતચિંતક માનતા
હોવાથી તેનું આમંત્રણ સ્વીકારી રાજ્યમંડળ
સહિત પધારે છે, રત્નસિંહની પ્રિયતમા મધુરી
છે એ વાતની ચંદ્રભાગાને બળર પડવી,
મધુરીને છોડી પોતાને પ્રિયતમા બનાવવા
ચંદ્રભાગાની રત્નને ખાનગીમાં યાચના, હુકમને
બળિચારી ન કરવાનો રત્નનો નિશ્ચય બાણી
મનોભંગ થએલી ચંદ્રભાગા લગ્ન ન કરવાનો
નિશ્ચય કરે છે, અને પ્રણયલંગના દ્રેષથી
રત્ન ઉપર વેર લેવાની પ્રતિજ્ઞા કરે છે, પ્રધાન
દૂપી મંડળીનો નાશ કરવાની તૈયારીમાં છે
એવું જણાયાથી તેનો હાથીવાળા કબ્રસ્તાન
આગળ લોગ આપવાનો કરાવ.

૩૦ ૮ મે—હાથીવાળા કબ્રસ્તાનમાં પ્રધાનનો લોગ અપાયા
પછી સર્વ મંડળ વિખેરાઈ જાય છે, રત્ન, પ્રતાપ

સાથે ત્યાં આવે છે, પિતાના પિતાનું જૂન જોઈ ઉશ્કેરાય છે. પિતાની છાતીમાં લોકેલા છરા ઉપર કાળા દેવનું નામ કેતરેલું જોઈ તે મરણનો સત્વર નાશ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લે છે.

અંક ૨ જો.

૫૦ ૧ લો—મહારાજ જગત્સિંહના જન્મ દિવસનો ઉત્સવ હોવાથી મહોટો મેળાવટો લાગ્યો છે. ત્યાં રત્ન પ્રધાનના જૂનની ખબર કહે છે.

૫૦ ૨ જો.—જગલો અડખંગ અને ગંગલીની ગમ્મત, ત્યાં બહાર આવી રત્નની વિશ્વ સાક્ષી આપવા પ્રતાપને સમજાવે છે પ્રતાપ તે નાકબૂલ કરે છે. તેથી કાળા દેવના હુકમને નિમિત્તે બહાર પ્રતાપને ઠરાવે છે. બહીકથી પ્રતાપ કબૂલ કરે છે.

૫૦ ૩ જો—પ્રધાનના જૂનનો ન્યાય, ચંદ્રભાગાના સંકેત પ્રમાણે હરદેવ ત્યાં આવી રત્નને જૂની ઠરાવે છે; મહારાજ રત્નને કેદ કરે છે.

૫૦ ૪ થો—મધુરી અને હીરાને કપટ જાળમાં ફસાવવા ચંદ્રભાગા આવે છે. ત્યાં અમરસિંહ આવી તેનું અપમાન કરી કહાડી મૂકે છે, ચંદ્રભાગા ખીજવાઈ ચાલી જાય છે.

૫૦ ૫ મો—રત્નને કેદખાનામાં લેઈ જતાં રસ્તામાં હુલ્લક કરાવી મારી નાખવાનો સંકેત ચંદ્રભાગા હરદેવને કહી બતાવે છે. રત્નના પરાક્રમથી તેમ થવામાં હરદેવ શંકા કરે છે ચંદ્રભાગા જો રત્ન છટકે તો તેને બંદૂકથી મારી નાખવા હરદેવને કહે છે.

પ્રાં ૬ કો—રસ્તામાં હુલ્લડ, અણીને વળતે પ્રતાપ રતનસિંહને તલવાર આપે છે, રતન તલવાર ફેરવતો ફેરવતો પુલ ઉપર થઈ નદીમાં પડવા ચડે છે, રતન છટકયો બાણી ચંદ્રભાગા હરદેવને ગોળી છોડવા કહે છે, હરદેવ ગોળી છોડે છે. રતન નદીમાં તણાય છે. ટેબો.

અંક ૩ જો.

પ્રાં ૧ લો—અમર, મધુરી અને હીરાને ઉપહી લાવવાનો ચંદ્રભાગા બહાદુરને હુકમ કરે છે.

પ્રાં ૨ જો—મધુરીનો વિલાપ, ત્યાં રતનનું વેષ બદલીને આવવું, બહાદુર મહેલમાં આગ લગાડી પ્રતાપને ઘાયલ કરી મધુરી, હીરા અને અમરને ઉપાડી જાય છે, રતન બહાવરો બની ખેદ કરતો પ્રતાપને ખેંચી જાય છે.

પ્રાં ૩ જો—ગંગલી, મંગળી અને અડખંગની ગમ્મત.

પ્રાં ૪ થો—કાળા દેવના મંદિરમાં પ્રતાપ રતનને લેઇને આવે છે. ત્યાં ચંદ્રભાગા, હરદેવ અને જશમતને લેઇને રતન અને પ્રતાપ છુપાય છે, અને ચંદ્રભાગાની ગુપ્ત મસલત સંભળે છે. બધાંના ગયા બાદ રતન કાળાદેવની તલવાર વીંટી જલ્લો લેઈ લે છે રતનને કાળાદેવના પ્રતિનિધિ માની તમામ કક્ષા મંડળ તાળે થાય છે રતન અને પ્રતાપ મહારાજને ખબર આપી મધુરીને છોડાવવા હરદેવના રાજ્ય તરફ જવાનો નિશ્ચય કરે છે.

પ્રાં ૫ થો—મહારાજનો અને રતનસિંહનો સંકેત.

૩૦ ૬ કો.—અમરનો હાથીવાળા કપ્પસ્થાનમાં લોગ આપી જયમત હીરનો હાથેવાળો મેળવી દેવા ચંદ્રભાગા રાજ્ય નગર જાય છે, હરદેવ મધુરીને બાંધી બલાતકારે પોતાની સાથે લગ્ન કરવા બેસાડે છે, ત્યાં રત્ન પ્રતિનિધિરૂપે પ્રકટ થઈ હરદેવને ઠાર કરે છે. પૂજારીને બાંધે છે. હરદેવનો મહેલ લુટાવે છે, અને મધુરીને સાથે રાખીને અમર અને હીરાને છોડાવવા રાજ્ય નગર જાય છે.

૩૦ ૭ મો.—હાથીવાળા કપ્પસ્થાનમાં અમરનો લોગ આપવાની તૈયારી છે, ત્યાં રત્નસિંહ પ્રતિનિધિ તરીકે આવી કપટ રચે છે, એટલામાં મહારાજ લશ્કર સહિત આવી પહોંચે છે, લડાઈ થાય છે, મંડળનો નાશ થાય છે. લોચરાને રસ્તેથી ચંદ્રભાગા નાસે છે, સર્વે તેની પાછળ પડે છે તેનાજ મહેલમાં રત્ન તેને પકડે છે; અને કાળાદેવના ધર્મનું ધર્તિંગ સમજાવીને પ્રપંચ ખુલ્લો કરે છે. પૂજારી પાસે ખુલાસો કરાવે છે. તે ઉપરથી દેવળ રાજ્ય લોકથીજ આ પ્રપંચ રચાયો હતો એવી પ્રતીતિ થતાં ચંદ્રભાગાનાં અધશ્રદ્ધાનાં પડળ દૂર થાય છે, ચંદ્રભાગા પાપનો પશ્ચાતાપ કરે છે, પોતાની સર્વ સંપત્તિ મધુરીને અર્પણ કરી રત્ન અને મધુરીનો હસ્ત મેળાપ કરાવે છે પોતે જોગણ થઈ જાય છે. મહારાજ જગત્સિંહ રત્નને તાજ પહેરાવી શાનપ્રરથ થાય છે. અમર હીરાનો હસ્ત મેળાપ, જાંતે સત્યનો જય અને આનંદ આનંદ !

ચંદ્રભાગા.

અંક ૧ લો

૧

નટી—મંગળકારી શ્રી મુરલીધર

કરિયે નિશદિન ગાન ધ્યાન જ્ય જ્ય

સકલ સિદ્ધિ તુજ પદે નટવર—મંગળ.

અધમ ઉદ્ધારણુ આપો અમોને

પ્રેમ ભક્તિને યશ સુમતિ સુગતિ સુખકર—મંગળ.

૨

નટી—રંગ સંગ તણે હૃદય જે જડાય, અરેહાં

ટળે નહીં ટાળતાં કદાપિ કર્ષે કોટિયે ઉપાય;—અરેહાં, રંગ.

શ્વેત વસ્ત્ર સ્યામ થાય છે ગળી મળ્યાથી,

ન જાય રંગ તે તણે જ કાઢતાં કશાથી

તેમ સંગ સખળ સર્વથી — ટળે નહીં.

૩

છોકરીઓ—સખી શીખ આવી મનગમતી

કોઈ નાથ સાથે રંગ રમતી, હૃદય ઝટ હટતી,

મૃદુ વરતી,—સખી.

તરૂં સંગે લપટાય લતાઓ મંદ પવનથી નમતી
 કરે ગાન તાન કોયલ કંઠ કુંજમાં વિચરતી,
 ખીલી ચંદ્ર કળા સુખ કરતી,
 બુધ બાઈ બાતિ ચિત હરતી, દ્રગ ઠરતી,—સખિ,

૪

મંડળ—તનને મનને ધનને ધરિએ નિશદિન તુજપદમાંરે
 સથરાચરમાં સઘળે તું વશ્યો નિરખ્યો તુજને નગ નદમાંરે.
 અકલિત તહારી, લલિત ન્યારી છે સઉ ભારી મદમાં—
 તનને.

રગે રગે તું, નગે નગે તું જ્યોતિરૂંપે રહી જામી રહ્યો.
 પૂરણ કામી તું રણ સ્વામી હરેક ખામી બહુ નામી હરો.
 કેવળ નાથ, છે તુજ સાથ અરિગણ હૃદમાંરે—તનને.

૫

ચંદ્રલાગા—કરું પ્રભુનું સ્મરણ, સુખ રૂપ માની મન.
 પ્રભુ જગના જીવન, પ્રભુ, પતિત પાવન—કરું.
 બાણી તારણ તરણ, બાણી સાધક શરણ
 એના પુનિત ચરણ, તેનું કરું હું રદણ,
 ટળે જન્મ મરણ, મટે ભવનું ભ્રમણ—કરું.

૬

મહારાજ—પ્રભુ તહારી માયા તણા અનંત વિચિત્ર રંગ
 રોપ ને મહેશ જેવા જેમાં અટવાય છે.

પરંમ ગર્હન એનો પારના કોયે પમાય
તહારી માયા નાય ! એક તહારાથી કળાય છે.

૭

રત્નસિંહ—કહી વચન ના કરે, રવિ શશિ નભથી ખરે.
મહા ભય હોયે તોય અરે— કહી.
હાર માઈ ખળ ટોળી ખોળી છોડું ન આખરે
એ હવે ઘડી ના ઠરે, ચ્હાએ તે એ કરે
તોય પણ ન ઉગરે— કહી.

૮

ચંદ્રલાગા—મધુરી મૂર્તિ આ ઉરે રમી રહી
દ્રગને એ ગમી ગઈ, મુખ ચંદ્ર શું ચળકે—મધુરી.
મોહ મંત્રે કાંક કીધું કામળુગારાએ
કામ જેવી, કાન્તિ કેવી સઘ સેવી,
લેડું ભીડીને બા - - - થ હું હલકે—મધુરી.

૯

છોકરીઓ—કહત મન રંગ રાગનીકો અંગ
ઈષિત પરસત ગ. ની. સોહિ અમીત
રી. પ. સંમવાદ કોકે કહે સંપૂરણ ચતર કામોદ કહે
શુર જનકો નમત— કહત.

૧૦

ચંદ્રલાગા—સભૂષા આ શાશ્વી જાળમાં ન આવે.
અજળી સંગમાં છળ બળ કાવે— સભૂષા,
બેતી તમારા હું ચાળા હુકમના

(૧૪)

કંગવા ફરે યોલ યોલી બિનચના.
જાઓ ફસાઓ જઈ યીછ રીઝાઓ.
છળી આ હજારે આવા તો નચાવે.—આ શાણી.

૧૧

મંદ્રલાભા—આવેને અલખેલા આમ આવો
સામથી આ સ્વીકારીને સિધાવો.—અલખેલા,
ફૂડી રસોઈ રસિકાને કાજ મેં આજ કરાવી છે—
સ્વાદે ભરી.
અરસપરસ જમીશું હેતથી વ્હાલાની સંગે વિનોદ કરી.
આપું પ્રેમે પછીથી હુંપાન,
માન મૂકી દીયો પ્રીતિદાન.
ચાલો ચાલો હવે—હાં ચાલો ચાલો હવે
રાજ રૂપાળા છેલ ઊગાળા લાલ દ્યોને દહાવો—
અલખેલા.

૧૨

છોકરીઓ—સાહેલી સર્વ સંગની,
લટકલેર લળી નવેલી, સહ સંગાથ ગાલી
તાળી પાડી રંગની—સાહેલી.
શાણી સુવાણીથી ગાઓ ગુણુ વેલડી,
રસિકરાજ મનવી આજ જા વિંટાઈ વેલડી,
રસ વિલાસ, સરસ રાસ, રમી શમાવ વેલડી
અનંગની—સાહેલી.

૧૩

મધુરી—બેઠ ખીલ્યા બગીચા રસાળ રસાળ નાથ આવો
નાથ આવો.

દહેકે વેલી નવેલી નવરંગી જળ પાઓ—ખેડ.
કમળ કુમુદ ને કુંડની, કળિઓનો ચોપાસ.
સુવાસ ખેંચે પાસમાં, લોગી જમરને ખાસ.
તોચે છેટે જમે છે રસ લોભી સમજાઓ—ખેડ.

૧૪

હીરા—ખીલી આ બદનના બગીચાની ખહાર
નવીન કુલ જેવા છે અવયવો રૂપાળા
જણાય ફાલ ફાલેલ ફળનો અપાર—ખીલી આ.
ભુઈ બાઈ રૂપાળી ચંપા ચંખેલીનો કાઠ વળી ભારી,
વાયુ સુગંધી વાય—વિલાસી ખેંચાય
થાય લોગી બે હાલ ખાગ જોતાંને વાર—ખીલી આ.

૧૫

મધુરી—આ અમૃત સરોવર ભરીયું મહારા હંસલાને કાજ
એરે હંસલા વીણુ અવર નહીં કોઈ અમૃત નીર
પીનાર—અમૃત.

અવસર આવે રીઝાવશું મારીતા હંસરાજ
નેહ થકી તેડાવશું મનની મૂકી લાજ
નિરમળ નીરની સુંદર દહેરો ભેડુને લોભાવશે
તટ પર ઝુકી રસ ભર આંખે હર્ષ ખિંદુ વરસાવશે
અંતર છીપમાં ખિંદુ ઝરશે મોતી મોંઘા જામશે
ચતુર હંસલો ચારો ચરતાં અગગો રજ પશુ ના થશે
રહેશે સરવરમાંજ— આ અમૃત.

૧૬

રત્નસિંહ—ખીલી નવલી દાડમડી રસીલી લીલી ફાલી ફાંકડી,
લીરે દાડમ અધિક, દહેક લાગે છે ઠીક;—ખીલી.

મીઠી કળિઓની હારો જતનથી જડાઇ,
 રસ ખીવા અંતરમાં થાયે કંઈક કંઈ,
 ચાખવા દે રસ સ્વાદ માન મૂકી માનિની,
 પ્રીતે પ્રસારેને પ્રેમ ભરી પ્યારી પાંખડી;—ખીલી.

૧૭

અંદ્રલાગા—રંગ રમવા રસિયાને કોઈ લાવેને,
 છળી રમણી પ્રિયતમની મ્હુને આજ દરશાવો,—
 રમવા.

મનહર મોહનની મ્હુને મેટી મન આશ છે,
 તપાવે નાવે તોય હૃદય આ રસીલા પાસ છે;
 ન રીસાવોજી ઝટ આવો આ કર રહાવો—રમવા.

૧૮

અંદ્રલાગા—મનહરલાલ મોહ વધારી
 વળતી મૂકે વિસારી
 રસિયા ન્હોય રીત તમારી
 મૃદુમૃદુ વચન વદી મુખ મીઠાં ચિત્ત ગયા છે ચોરી;
 પ્રેમ પાશથી પરરશ કરીને ઘાયલ કીધી ગોરી;—
 રસિયા.

કામ કમાન સમાન ભૂકુટી કરઠી કામભુગારી.
 નયન શરે અંતર વીધીને વશ કીધી એ નારી—
 રસિયા.

૧૯

અંદ્રલાગા—ચાહે માનો કે ન માનો હું તમારી થઈ ચૂકી
 માનો માનો હું તમારી થઈ, ચૂકી, અરે—ચાહે.

અંતરથી મળી જઈ મમ મતને, ના ગણો કશીએ હરકતને
લેદ ટાળી છાનો-માનો માનો હું તમારી થઈ ચૂકી—
અરે.

૨૦

મંડળી--જય જય સુખ હે સાદ્યક તું
મહા પ્રતાપ તુજ અમ પાપ તાપ કાપે.
આપે અમને એ શક્તિ.
જય જય પ્યારા, ભય હરનારા જય કરનારા
સહુ મંડળનો નાયક તું— જય જય.
સેવક મંડળ આ
મળીને લલચે, કુમતિ તલચે, સુમતિ સલચે તુજને યલચે
શરણ લીધું છે તુજ ચરણ તણું કરી દે લાયક તું—
જય જય.

અંક ૨ નં.

૨૧

દરબાર—તાજ તપો સુરાજ તણા તેજોમયતાયે
દેહ અદ્વયણ વિભુ વિભૂષણ લોક થોક ગાન ગાયે.
પરમ ધરમ કરમ રસિક અંશ રૂપે જણાય નાવે—
વરણાવે. — તાજ.

નીતિ થકી કરી ચિત્ત ન ચળે, સહુને સુખ શાન્તિ મળે;
આશા નિજ જનની ફળે, જયને રળે, તપને ધળે, —પરમ.

ભારંગનાઓ—મહારા મોહન મનાઇએ હું જાઉં વારી વારી
રંગી રસના રસ ધારી, ચોટી ચિત્તમાં છળી ત્હારી
લલિત લોલ લોચનોમાં મોહની બરી ખુમારી—

મહારા.

રાગ રંગમાં હું રોજ રસીલા રાખીશ રાજ હો—

છેલ છળીલા;

ઓ રસિયાજી ના ઈતરાજી, રાખિયે ઝાજી. થા ન—

મિબજી.

મયન શર મારી—

મહારા.

અડખંગ—ચપશી લેહું જાણે કે

ગંગલી—કહિ છે નાચે કોણે કે

જગલો—આ શું થઈ ગઈ અડખંગનીરે.

અડખંગ—ખંદેકી ખેરી બન ગઈ.

જગલો—ભાઈખંધીમાં શું આ ભઈ?

ગંગલી—લપટો ફરે છે જઈ તઈ.

અડખંગ—અમે એ બેઠ ચૂપ થઈ—

ચપશી.

જગલો—ઉભો મેલી કયાં હેડે,

અડખંગ—અડતો ના એને છેડે;

ગંગલી—નકટા બમે શું કેડે,

જગલો—કાળજઠે તેલ રેડે—

અડખંગ—રંગે રમથું હવે કે,

ગંગલી—સંગે લમથું હવે કે,

જગલો—જાણ જાણે બેસીએ

મધુરી—ભાસે છે ભયકારી ભરી આ દા'ડો આજનો,
 ત્રાસે છે મન થાશે ક્યારે મેજોરે રાજનો
 પૂજ્યા છે પ્રાણેશ તે હજુએ ના મળ્યા
 અન્નદયા પંથે વળી સસરાજી વળ્યા.
 અપરાધ આ તે ભલ કિયાના છે ફળ્યા,
 દિશાઓ ધાય છે ચોમગ ખાવા,

હો - - - હરિ.

રેહણી ન ખોશો, કેહણી ન ભેશો, આજનો.

મધુરી—વિશુ બહારે આવજો,
 મમ જીવન કેસાં કબૂત કાપજો— વિશુ
 પાપી અધમની જાળ પ્રપંચી
 તોડી દહને, બીરક રાખજો, રહેમથી— વિશુ

અંદ્રભાગા—પ્રેમનો છે ન્યારો રંગ
 એ રંગમાં રંગાય જે વિસારી જે સૌ ઢંગ
 પ્રેમ અંધ જે મન થાય,
 વેગમાં તણાતું જાય,
 સારું માંડું ન જણાય
 કર્પીણુ કામો કરાય,
 એવો પ્રીતિનો પ્રસંગ— પ્રેમનો છે.

૨૭

રથવ.ળા—એકલું જવું છે. રે જીવ તારે

ફાગટ ફાંફાં અઢ્યા શિડને મારે—

એકલું.

પડી રહેશે ઘરખાર સહુ

પુત્ર અને પરિવાર

રામ નામ રસના રટી

સફળ કરે અવતાર

પાણીપુર જાંઘગાની જાય છે ચાલી

પીંજરે પકયું રહેશેરે ખાલી;—

એકલું.

મમતાથી હરિ વેગળા

સમતામાં પ્રભુ પાસ

મનની મમતા મારતાં

ટળશે ગર્ભ નિવાસ,

ચેત ચેત બેલા વેળા વડી જાય છે

કાળ કાળ મારીને લેવા ધાય છે.—

એકલું.

૨૮

અંક ૩ બે.

અંદલાગા—કરુણાકરે એક મન ધાર્યું આ કર્યું

આ તક અપાર મુજ મન મોહથી લાર્યું—કરુણા.

અબ્યુદય તણી આશ નિરખુ હવે પાસે;

સકળ અધમ તણું ટોળું આ લડી ટર્કું—કરુણા.

૨૯

ધુરી—ભાવી કહો નહિ શું કરે ?

મુખ ઘડી ક્ષણમાં હરે, દુઃખ વિષે નાખે જીવન

ખાળે ચિત્તને ચિંતા ચિંતાયે,—

ભાવી.

કરમ કેરી ગતિ ગહન, ન કળાતી ન થતી સહન
થાયે હૃદય અતિ દહન વિનતિ હરિ ધારી જે મન
ઠકારે રહુઠે તો તો જાંચાયે— જાતી.

મંગલ્લી—મંગળી મફત મલકાયશું?
અડબંગની અલી, બનશે આ મંગલ્લી.

મંગલ્લી—મંગલ્લી ફોગટની કુલાયશું?
મંગળ ફેરા વળી વરશે આ મંગળી.

મંગલ્લી—નવાં ઘરેણું સજશું રાજ.

મંગળી—નવી નવી માણીશું મોજ.

મંગલ્લી—ડામ તને.

મંગળી—ચાંપું તને.

મંગલ્લી—કોણ અલી ?

અડબંગ તુંજ અલી

મંગળી—કોણ ?

અડબંગ—તુંજ તુંજ.

મંગલ્લી—આમ આવ મંગલ્લી—

મંગળી—શું કહેલી મંગળી ?

મંગળી—આંમાં છે એની લુચ્યાઇ

આપણને એ બનાવે બાઇ

જેવું કહે તને તેવું કહે મને ! ! ! !

મંગલ્લી—ત્યારે આપણ શીદ વહી મરીયે ?

જે મળીને એની એની કુંદી કરીયે

અડબંગ—અડબંગે તો ખુબ કરી જે વાંદરીઓ લકી મરી.

મંગળી—લેતો જા લવાડ અધ્યા.

મંગલ્લી—ખાતો જા ખરીત મુવા.

અડબંગ—કેમ અલી ગંગલી, માર કાલા મંગળી. ?

મંગળી—ધીનીનો કુતરો કંઈ ના ઠરે.

બે લરનો પરોણો ભુજે મરે

મંગલી—લગાવું લાત તને.

મંગળી—મારં ચપાટ તને.

અડબંગ—કમળજી બેઠી અડબંગની,

કુટો કરે ગંગલી મંગળી.

૩૧

મહારાજ—પ્રજા શોક સંતાપમાં સૌ પીડાએ.

હુપી મંડળીનો ન પત્તો જણાયે;

કરં ચુકિત ને ચત્ત ને વ્યર્થ જાયે.

પ્રજા એ વિષતિ ન દેખી ખમાયે.

૩૨

મધુરી—ચેલી થઈ છું રસીલા પીયુ હું આનંદ આનંદથી

મહારાજાના મેળાપથી

આ હૈયા તણા હારથી

રત્ન—(બહુ મલકાઓમાં છલકાઈ જશે)

મધુરી—(બનાવો છો કે ?)

રત્ન—(ના ના ખરું કહું છું)

મધુરી—(એમ ?)

રત્ન—(હા.)

મધુરી—(હીક.)

રસે લરી હું કળિ છું ખીલી રસ દ્યોરે રસીલા બીલી (૨)

રત્ન—(હવે ઢાલી મૂક ની ઢોલી. (૨)

મધુરી—(આવે ત્યારે આલિંગન આપે)

રત્ન—(હા આ આલિંગન)

---, સરખાતા નથી ?)

રત્ન—(કા.)

મધુરી—(કેમ કેવા બન્યા ?)

રત્ન—(બહોલો તો ઠીક વાળ્યો.)

મધુરી—(કાલ હવે આવો.)

રત્ન—(ના.)

મધુરી—સરખાઓ ના શાણા સદાણા

લ્યો લાખેણો લઢાવો આ દિલહારથી;— થેલી.

૩૩

સર્વે—આનંદ આનંદ વ્યાપો વિશ્વમાં

થાઓ સૌની સુખતિ, બાઓ કુખતિ,

થાઓ અંતર સુખ શાન્તિ, આપો કીર્તિ મુશરી—

આનંદ આનંદ.

સૌ કલેશ દેવ લય પામજો ને બ્રાન્તિ દળજો

મં. પરી કાર્યો પ્રેમ ધન ધાન્ય શમ સદા હો.

વરસ પ. ધન

હે નટ. દખટની ખટપટ ઝટ હર શ્રી વિભુ—

આનંદ.

૧૦૦

નીચે લખેલાં પુસ્તકો મુખ્ય ગુણ

ત્રીપી શાકડી કીમતે મળશે, વી ૧૦. ૫૦

૧ શૈલાંગ-કુદરી	૩૨ જહાંગીરા
૨ ચિત્રમ ચરિત્ર	૩૩ અજળ કુમારી
૩ કામલતા	૩૪ નળ કમલવી
૪ મધુ-જાડરી	૩૫ કલિતા દુઃખદશ
૫ કુમા-ચંદ્ર	૩૬ કલ્યાણપતિનો રંગ
૬ રત્નેશ-સરિતા	૩૭ રામચંદ્રો રંગ
૭ પ્રેમ-આલિંગી	૪૮ રાચે કુસર
૮ આનંદ-સહરી	૪૯ નેક અન્યમ
૯ પ્રતાપ-સરખી	૫૦ જુદા જુદા રી
૧૦ કુલીન કાન્તા	૫૧ નંદ અગ્રીસી
૧૧ હરિચંદ્ર	૫૨ નવલકા હીર
૧૨ કનક-તારા	૫૩ ચંદ્રબાગ
૧૩ કુન્દબાગ	૫૪ વરાત-પ્રકા
૧૪ ચંદ્રા	૫૫ સંચતનાં ફળ
૧૫ રાજબીજ	૫૬ વિશ્વ હીલા
૧૬ મેવાડનો પ્રતાપીચંદ	૫૭ તીલકરમે હરેશ
૧૭ દુઃખી કાકા બહેન	૫૮ કુશલ ચરિત્ર
૧૮ પ્રેમ કળા	૫૯ દેવકન્દા
૧૯ માનસિંહ-અલોસિંહ	૬૦ નવલ-કુસુમ
૨૦ મૂળરાજ શાકડી	૬૧ આનંદને ગુહ
૨૧ મુક્ત વેણી	૬૨ રામ-રતન
૨૨ શશિઃ અલિ	૬૩ રાકુતદા
૨૩ બારીકર	૬૪ લક્ષ્મી
૨૪ રામ ચરિત્ર	૬૫ વિમલા
૨૫ જયરાજ	૬૬ દેસીલી કીમ
૨૬ મુખસેન-મુખપાતી	૬૭ બી રેખી
૨૭ નૃસિંહાવતાર	૬૮ કનક કિરોડી
૨૮ તિલક કુમાર	૬૯ કુલીન-તારા
૨૯ અરણ્ય મિત્ર	૭૦ નાનકાદિ
૩૦ બીરમંદલ	૭૧ જહાંગી અકુસરો
	૭૨ કારક કલ્યાન

